

Megjegyzések a büntethető gyermekkorúak kapcsán (A Pro Futuro 2014/1. számához)

*gyermekbűnözés – gyermekkorú elkövetők kriminológiája – kutatási problémák –
pőnalizáció-depőnalizáció – látencia*

A Pro Futuro legutóbbi számában jelent meg Pallagi Anikó egyetemi adjunktusnak (NKE) a gyermekkorúak büntethetőségével foglalkozó tanulmánya.¹ A szerző többször is hivatkozik a magyarországi gyermekbűnözésről nyolc éve írt, az *Ügyészek Lapjában*² megjelent tanulmányom³ megállapításaira. Sajnálatos módon azonban ezt pontatlanul, megállapításaimat és következtetéseimet félreértve teszi.

A 14 éven aluli elkövetőkre vonatkozó statisztikai tendenciák kapcsán azt írja Pallagi Anikó, hogy „[é]rdekes vélekedést fogalmaz meg ezzel kapcsolatban Sipos László, aki szerint a probléma a pőnalizáció-depőnalizáció viszonyában keresendő. Álláspontja szerint a statisztikai adatok ugyan azt mutatják, hogy a gyermekbűnözés csökken, azonban valójában ez a változás szinte teljesen elhanyagolható, csupán az elkövetési értékhatárok felemelése miatt érezhető a javulás az adatokban.”⁴

A hivatkozott tanulmányomban a fiatalok és a gyermekkorúak kriminológiájának általános kérdéseivel foglalkoztam, majd a gyermekbűnözés kutatásának problémáiról szőltam, s csak ezután tértem rá a gyermekkorú bűnelkövetés alakulásának, a területi megoszlásnak, a gyermekkorúak által elkövetett bűncselekményeknek a vizsgálatára, végül pedig a gyermekkorú elkövetők és a gyermekbűnözés jellemzőinek bemutatására.

A Pallagi Anikó által hivatkozott megállapítás(ok) a gyermekbűnözés kutatásának problémáiról szőló fejezetből⁵ valók, következőképpen kifejezetten a kutatásproblematika körében értékelhetők.

A gyermekbűnözés kutatásának problémáin belül, ahogy akkor fogalmaztam – „e tanulmány szőlk kereteire tekintettel” – elsősorban a dinamika, a pőnalizáció-depő-

* Dr. Sipos László megyei főügyész-helyettes, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Főügyészség, főiskolai docens, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, Nyíregyháza, Sipos.Laszlo@mku.hu.

¹ PALLAGI Anikó: Büntethető gyermekkorúak, *Pro Futuro*, 4. évf. (2014) 1. sz., 97–111.

² SIPOS László: Adatok és gondolatok a magyarországi gyermekbűnözésről, *Ügyészek Lapja*, 14. évf. (2007) 1. sz., 5–21.

³ A tanulmány – kiegészített, és frissített adatokat tartalmazó – angol nyelvű változata 2010 decemberében jelent meg a Debreceni Egyetem tanulmánykötetében. SIPOS László: The characteristics of childhood delinquency and the difficulties of this type of research. In: Fedor R., Anita–Semsei, Imre (szerk.): *Twenty Years of Health Care Education and Social Sciences*, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, Nyíregyháza, 2010, 126–133.

⁴ PALLAGI: i. m., 105.

⁵ SIPOS: i. m., 6–7.

nalizáció és a demográfia kérdéseivel kívántam kicsit részletesebben foglalkozni.⁶ Már csak ezért sem igaz, hogy „Sipos László (...) szerint a probléma a pönalizáció-depönalizáció viszonyában keresendő.”⁷

Rámutattam⁸ – és ez igencsak aktuális még ma is –, hogy majd minden, a bűnözés dinamikáját taglaló szociológiai, de – legnagyobb bánatomra – olykor a jogászok tollából származó tanulmány is, meglehetősen merész megállapításokat tesz a bűnözés alakulására, növekedésére, illetőleg csökkenésére nézve. Ez nemcsak azért vet fel problémát, mert önmagában egy mennyiségi mutató igen nehezen alkalmas a bűnözés tényleges társadalmi súlyának megítélésére, hanem azért is, mert meglehetősen gyakran találkozunk rövid időszakokra, illetőleg kis térségekre vonatkozó statisztikai adatsorokkal, amelyek esetlegesek.

A dinamika kérdése után – és a demográfiai buktatók előtt – foglalkoztam a pönalizáció-depönalizáció problémájával⁹. Ennek kapcsán idézi Pallagi Anikó a fentebb kiemelt megállapítást.¹⁰

Ezzel szemben a kutatási problémák kapcsán arra mutattam rá, hogy a bűnelkövetési adatsorokat nagyban befolyásolja a „büntetőjogi kodifikációs láz” aktuális szintje. Konkrétan az, hogy éppen pönalizációs (azaz újabb cselekményeket bűncselekménnyé minősítő) avagy depönalizációs (eddig megvolt büntetőjogi tényállásokat törölő) – ne adj’ i sten – vegyes időszak van-e mögöttünk.

Ezt két elméleti példával világítottam meg. „Az elmúlt évtizedet vizsgálva (...) levonhatnánk azt a következtetést, hogy a gyermekbűnözés „hullámzóan csökken”. Ez a csökkenés azonban a depönalizációra, az elkövetési értékhatár-emelésekre tekintettel szinte teljesen elhanyagolható. Egy másik területen ezzel éppen ellentétes folyamatot figyelhettünk meg. Nem vitásan jellegénél fogva különleges veszélyt jelent a gyermekkorúak által elkövetett kábítószeres bűnözés. E jelenség kapcsán, annak szankcionálása, avagy az „elterelés” kérdésében egyébként maga a büntetőpolitika is meglehetősen nagy zavarban van. A drogfogyasztás büntetőjogi megítélése igencsak hektikus, ha nem is 180, de 120 fokos fordulatokkal jellemezhető.”¹¹

Pallagi Anikó – ahogyan írja – „ezzel főleg azért nem tud (...) egyetérteni, mivel a vagyoni bűncselekmények esetében – amelyek a gyermekkorú bűnelkövetés legnagyobb részét teszik ki – a bűncselekményi értékhatár ötezerről tízezer forintra történő emelésére 1999-ben került sor, ezzel szemben a bűnügyi statisztika ebben az időszakban szinte stagnálást mutatott, és 2007-ben, amikor a bűncselekményi értékhatárt tízezerről húszezer forintra emelte a jogalkotó, a statisztika szintén nem változott ugrásszerűen.”¹²

⁶ Uo., 6. Részletesebben (a statisztika kisördögeire, az adatsorok korrigálásainak jelenségére is kitérve) lásd még SÍPOS László: A gyermekbűnözés – és kutatásának problémái. In: Jóna György (szerk.): *Tudományos előadások*, Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar, Nyíregyháza, 2006, 5–15.

⁷ PALLAGI: i. m., 105.

⁸ SÍPOS: i. m., 7.

⁹ Uo., 7.

¹⁰ PALLAGI: i. m., 105.

¹¹ SÍPOS: i. m., 7.

¹² PALLAGI: i. m., 105.

Pallagi Anikóval szemben én arra hívtam fel a figyelmet, hogy az esetleges tendenciák megállapításakor a pönalizációs-depönalizációs folyamatok sem hagyhatók figyelmen kívül. Aláhúzom azonban most is azt, hogy – mint az az előbbi példák kapcsán is föltűnhetett – az értékhatár-változás csak egy, a depönalizáció lehetséges eszközeiből. Megjegyzem azonban, hogy abból is érdekes következtetést lehet levonni, ha a bűncselekményi értékhatár 20 000 Ft-ról 50 000 Ft-ra emelkedik, ám a vagyon elleni bűncselekményeket elkövető gyermekkorúak száma „nem változik ugrásszerűen”. Joggal merülhet föl a kérdés: ha nem ugrott volna két és félszerezésére ez az értékhatár, és nem került volna át megannyi vagyon elleni cselekmény a szabálysértések közé, mennyi lett volna a bűncselekményt elkövető gyermekkorúak száma?

Külön problémaként mutattam rá tanulmányomban arra, hogy „a pönalizáció-depönalizáció kapcsán további gondot jelent, hogy e változások a legritkább esetben lépnek január 1-jével hatályba...”¹³ Sőt, szinte soha. A változások a legutóbbi öt alkalommal szeptember 1-jén, május 15-én, március 1-jén, június 1-jén, illetve április 15-én léptek hatályba.

A demográfiai tényezőkkel Pallagi Anikó is foglalkozik: „Egyes vélemények szerint több figyelmet kellene fordítani a demográfiai adatok vizsgálatára, hiszen hazánkban a születések száma a 1990-es évek óta jelentősen csökken...”¹⁴

A gyermekkorúak bűnözésének elemzésénél messzemenően szem előtt kell tartani e korcsoport demográfiai változásait is. Ahogy a hivatkozott dolgozatomban rámutattam: „a gyermekkorú lakónépesség – az elmúlt évtizedben – ötévente 7%-kal csökkent. A csökkenés a közbeeső években is folyamatos volt. Ennek fényében a gyermekkorú bűnelkövetők számának »mérséklődése« már korántsem olyan nagy eredmény...”¹⁵

Tanulmányának 4. fejezetét Pallagi Anikó azzal zárja, hogy „...az ügyészégi statisztikák csupán a felderített bűncselekmények adataival számolnak, és a gyermekkorú elkövetők esetében nagymértékű látenciával kell számolni (sic!), tekintettel arra, hogy ilyen esetekben a sértettek ritkán tesznek feljelentést, illetve az oktatási intézmények is inkább pedagógiai problémaként tekintenek az ilyen esetekre. Mindezzel együtt azt a vélekedést, amely szerint a gyermekkorú bűnelkövetés ténylegesen az akár évi több tízezres számot is elérheti, túlzásnak tartom.”¹⁶

Kétségtől igaz az, hogy a sértettek a legritkább esetben tesznek feljelentést a bűncselekményeket elkövetők ellen, ha tudják, avagy sejtik, hogy az gyermekkorú, tehát nem büntethető. Az is igaz, hogy az oktatási intézmények is ódzkodnak feljelentést tenni diákjaik ellen, nemritkán csak pedagógiai problémaként tekintenek erre a jelenségre, másrészt tartanak az iskola jó hírére eső csorbától. A nagyarányú látencia tetten érhető azonban abban is, hogy a hatalmas tömegű „ismeretlen tetteses” ügy mögött is megalapozottan vélelmezhetünk nagyszámú gyermekkorú elkövetőt, akik valamely ok (avagy okok) miatt nem kerültek a nyomozó hatóság látókörébe,

¹³ SIPOS: i. m., 7.

¹⁴ PALLAGI: i. m., 105.

¹⁵ SIPOS: i. m., 7.

¹⁶ PALLAGI: i. m., 105.

nem egy esetben azért sem, mert fel se tételezték, hogy az elkövető 14 év alatti lehetett.¹⁷ A statisztika (és a közvélemény) az ismeretlen tetteses bűncselekményeket automatikusan a felnőtt korúakhoz kapcsolja, gyermekkorú elkövetőkről pedig a statisztika szempontjából nyilvánvalóan csak ismert elkövetők esetében beszélhetünk.

Mostani megszólalásomat sem zárhatom másképp, mint tettem azt egy korábbi, gyermekbűnözéssel kapcsolatos írásomban.¹⁸ A gyermekkorúak által elkövetett bűncselekményeket semmiképpen sem szabad csupán statisztikai adatként kezelni. Nem kapunk igazán átfogó képet a valós helyzetről, gondoljunk csak az iskolatársak sérelmére elkövetett vagyoni elleni bűncselekményekre, a drogfogyasztás sajátosságaira, az iskolai és az utcai verekedésekre, a családon belüli (testvérek közötti) erőszak óriási látenciájára. A statisztikai adatok inkább csak egy kis ablakot nyitnak a gyermekbűnözés világára. Mindannyiunk felelőssége, hogyan alakul a jövő...

Abstract

In the most recent issue of journal *Pro Futuro* a work was released about the criminal liability of minors, written by Anikó Pallagi. Several references are made by the author to my study, written about juvenile delinquency in Hungary eight years ago and published in the *Journal of Prosecutors* (in Hungarian: *Ügyészek Lapja*). Unfortunately, she did it inaccurately as my statements and conclusions were misunderstood by her. The quoted statements are from the chapter, dealing with the problems of juvenile delinquency investigations and as a consequence they can be evaluated explicitly in the sphere of complex problems of investigations. The penalisation-depenalisation processes – beside the significant demographic changes – should not be disregarded when determining possible tendencies. I do emphasise that the change in the threshold values is just one of the possible means of penalisation. The statistical data series are to be analysed critically, the phenomenon of latency has to be considered as well.

¹⁷ SIPOS: i. m., 6.

¹⁸ SIPOS László: A gyermekbűnözés és sajátosságai, *Új Pedagógiai Szemle*, 56., évf. (2006) 3. sz., 292–306.